

Міжнародний гуманітарний університет
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
Циклова комісія зі спеціальності «Філологія»

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Галузь знань	<u>03 Гуманітарні науки</u>
Спеціальність	<u>035 Філологія</u>
Назва освітньої програми	<u>«Філологія»</u>
Рівень вищої освіти	<u>фаховий передвищий рівень</u>

Розробники і викладачі	Контактний тел.	E-mail
Кандидат філософських наук, викладач вищої категорії Фахового коледжу Семко Яна Сергіївна	+38 (096) 177-17-47	tetovanka@gmail.com

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Історія України – вивчає сучасне та минуле українського народу, особливості його розвитку. Курс є інтегрованим, у ньому подієва історія є соціально-політичним тлом, яке допомагає розтлумачити культурний поступ відповідно до вимог часу. У теоретичному матеріалі, завданнях до практичних і для самостійних занять хронологічно висвітлені головні етапи становлення вітчизняної культури.

Мета дисципліни «Історія України» – сприяння формуванню у здобувачів національно-культурної ідентичності, патріотичного світогляду, активної соціальної та громадянської позиції, почуття власної гідності у результаті осмислення соціального та морального досвіду минулих поколінь, розуміння історії України в контексті історичного процесу.

Знання Історії України це частина нашого світогляду, тобто поглядів на життя природу і суспільство. Передумови для вивчення дисципліни: Вивчення шкільного курсу «Історії України» та «Всесвітньої історії».

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ, ТА ДОСЯГНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У процесі реалізації програми дисципліни «Історія України» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі практичні проблеми галузі філології (лінгвістики, літературознавства, перекладу у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК)

- ЗК 03 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК 04 Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК 05 Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК 06 Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК 07 Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК 08 Здатність працювати в команді та автономно.
- ЗК 10 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 11 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК 12 Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК)

- СК 01 Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ.
- СК 02 Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні.
- СК 03 Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії мов(и), що вивчаються(ється).
- СК 06 Здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мову(и), що вивчається(ються), в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя.
- СК 07 Здатність до збирання й аналізу, систематизації та Інтерпретації мовних, літературних, фольклорних фактів, інтерпретації та перекладу тексту (залежно від обраної спеціалізації).
- СК 11 Здатність до надання консультацій з дотримання норм літературної мови та культури мовлення.

Навчальна дисципліна «Історія України» забезпечує досягнення результатів навчання (РН), передбачених освітньо-професійною програмою:

- ПРН01 Вільно спілкуватися з професійних питань із фахівцями та нефахівцями державною та іноземною мовами усно й письмово, використовувати їх для організації ефективної міжкультурної комунікації.
- ПРН02 Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.
- ПРН03 Організовувати процес свого навчання й самоосвіти.
- ПРН05 Співпрацювати з колегами, представниками інших культур та релігій, прибічниками різних політичних поглядів тощо.

- ПРН06 Використовувати інформаційні й комунікаційні технології для вирішення складних спеціалізованих задач і проблем професійної діяльності.
- ПРН07 Розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів.
- ПРН08 Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мови (мов) і літератури (літератур), що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності.
- ПРН09 Характеризувати діалектні та соціальні різновиди мов(и), що вивчаються(ється), описувати соціолінгвальну ситуацію.
- ПРН10 Знати норми літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності.
- ПРН19 Мати навички участі в наукових та/або прикладних дослідженнях у галузі філології.

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
4	120	34	18	68	2 (на основі БЗСО)	4 (на основі БЗСО)	Обов'язкова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Загалом	у тому числі			
		Лекц.	Прак.	Лаб.	Сам. роб.
Тема 1. Витоки української історії та культури 1 млн. р. тому – VII ст.	12			-	6
Тема 2. Київська Русь політичне та культурне життя (IX ст. – XIII ст.).	12	2	2	-	6
Тема 3. Соціально-політичний і культурний розвиток Галицько-Волинської держави. (XII – XIV ст.).	12	4	2	-	6
Тема 4. Українські землі у складі іноземних держав. Українська культура Литовсько-польської доби (друга пол. XIV – перша пол. XVII ст.)	12	4	2	-	6
Тема 5. Українське козацтво та культура українського бароко (XVII – XVIII ст.).	12	4	2	-	6
Тема 6. Історико-культурний розвиток на українських землях кінця XVIII – сер. XIX ст.	12	4	2	-	6
Тема 7. Україна та українці на шляху національного відродження (друга половина XIX – перше двадцятиріччя XX ст.).	12	4	2	-	8
Тема 8. Соціально-політичні та культуротворчі процеси в Україні (20 – 80-х рр. XX ст.).	12	4	2	-	8
Тема 9. Історико-культурні процеси в Україні в умовах незалежності (90-ті рр. XX – початок XXI ст.).	12	4	2	-	8
Тема 10. Розвиток комп'ютерної техніки та програмного забезпечення в Україні	12	4	2	-	8
Загалом	120	34	18	0	68
Підсумковий контроль – екзамен					

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Здобувачі отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням платформ он-лайн навчання на основі інформаційних систем Moodle або Google Classroom. Виконання практичних робіт та проведення індивідуального тестування, забезпечується за допомогою існуючих в коледжі комп'ютерних класів, бібліотеки та платформ он-лайн навчання на основі інформаційних систем Moodle або Google Classroom.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<p>Тема 1. Витоки української історії та культури 1 млн тому – VII ст.</p> <p>Реферати:</p> <p>1. Школи, напрямки та теорії в історії української культури XX–XXI століття. 2. Сучасні досягнення технологічних наук і етика. 3. Професійна культура сучасного фахівця. 4. Історія української культури в наукових дослідженнях. 5. Співвідношення між державністю, ідентичністю і культурою в українському контексті. 6. Проблема етногенезу українців у вітчизняній та закордонній історіографії. 7. Особливості накопичення знань, розвитку технологічних можливостей людства у найдавніший (доцивілізаційний) період. 8. Наслідки тисячолітньої колонізації Північного Причорномор'я греками та римлянами для України. 9. Передслов'янське населення України, його матеріальна та духовна культури. 10. Перші письмові згадки про слов'ян: політичний устрій, побут, звичаї та традиції слов'ян за античними та арабськими джерелами.</p>	6
2	<p>Тема 2. Київська Русь політичне та культурне життя (XI ст. – XIII ст.).</p> <p>Реферати:</p> <p>1. Русь в епоху становлення. Хрещення Русі. 2. Ярослав Мудрий як розбудовник культури Київської Русі. 3. «Остромирове Євангеліє» як пам'ятка образотворчого мистецтва та давньоруської літератури часів Київської Русі. 4. Фреска як жанр образотворчого мистецтва середньовічної доби. 5. Різьблення по дереву як різновид декоративно-ужиткового мистецтва. 6. Золоті ворота – визначна пам'ятка фортифікаційної архітектури Київської Русі.</p>	6
3	<p>Тема 3. Соціально-політичний і культурний розвиток Галицько-Волинської держави. (XII – XIV ст.).</p> <p>Реферати:</p> <p>1. Князь Роман Мстиславович. 2. Данило Галицький людина легенда. 3. Лев Данилович та його значення в історії держави. Культура Галицько-Волинського князівства. 4. Побут і звичаї простого народу. 5. Соціально-політичний устрій князівства. 6. Архітектура освіта та живопис Галицько-Волинської держави.</p>	6
4	<p>Тема 4. Українські землі у складі іноземних держав. Українська культура Литовсько-польської доби (друга пол. XIV – перша пол. XVII ст.)</p> <p>Реферати:</p> <p>1. Розвиток освіти та науково-технічних знань в Україні в XIV – першій половині XVII ст. 2. Початок книгодрукування в Україні. 3. Український Ренесанс кінця XVI – першої третини XVII століть та його особливості. 4. Діяльність братських шкіл в Україні. 5. Українці в європейських університетах (XIV–XVI ст.).</p>	6
5	<p>Тема 5. Українське козацтво та культура українського бароко (XVII – XVIII ст.).</p> <p>Реферати:</p> <p>1. Ідеал людини доби бароко. 2. Внесок гетьмана Мазепи в розвиток української культури та мистецтва. 3. Внесок українців у розвиток російської культури XVII–XVIII ст. 4. Києво-Могилянська академія та її роль в історії культури України. 5. Образ Мазепи в художній культурі.</p>	6

6	Тема 6. Історико-культурний розвиток на українських землях кінця XVIII – сер. XIX ст. Реферати: 1. Історична ретроспектива українського національного відродження. 2. Культурний герой у народній свідомості (XIX ст.). 3. Українці в російській культурі XIX ст. 4. Роль інтелігенції у творенні культури Нового Часу. 5. Художні стилі в українській архітектурі XIX ст.	6
7	Тема 7. Україна та українці на шляху національного відродження (друга половина XIX – перше двадцятиріччя XX ст.). Реферати: 1. Жінка-митець в українській культурі XIX століття. Особливості художнього світосприйняття. 2. Українська мова та національна культура. Проблеми існування. 3. Національна ідея у філософському світогляді М. Драгоманова. 4. Роль М. Грушевського у національно-культурному розвитку народу. 5. Архітектура класицизму в Україні XIX століття.	8
8	Тема 8. Соціально-політичні та культуротворчі процеси в Україні (20 – 80-х рр. XX ст.). Реферати: 1. Доля українського митця у XX столітті. 2. Більшовики й українська інтелігенція. 3. Загальнолюдське та національне у творчості шістдесятників. 4. Місце та роль О. Довженка у світовому кінематографі. 5. Українська церква в умовах радянського тоталітаризму.	8
9	Тема 9. . Історико-культурні процеси в Україні в умовах незалежності (90-ті рр. XX – початок XXI ст.). Реферати: 1. Художня культура України у добу незалежності. 2. Культура та політика. Особливості взаємодії. 3. Художньо-масові форми дозвілля в Україні та розвиток професійного мистецтва. 4. Роль Т. Шевченка у духовному відродженні нації (2004, 2014 рр.). 5. Петриківський розпис: традиція та сучасність.	8
10	Тема 10. Розвиток комп'ютерної техніки та програмного забезпечення в Україні Реферати 1. Історія розвитку персональних комп'ютерів. 2. Історія розвитку операційних систем. 3. Історія розвитку кишенькових комп'ютерів та смартфонів. 4. Історія розвитку операційних систем. 5. Історія розвитку інформаційних систем	8
	Загалом	68

7. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Види контролю	Складові оцінювання
Поточний контроль та тестування, які здійснюються у ході проведення практичних занять, консультацій та відпрацювань	60%
Підсумковий контроль, який здійснюється у ході проведення екзамен	40%
Методи діагностики знань (контролю)	Фронтальне опитування, тестові завдання, робота у групах, розв'язання практичних завдань, екзамен

8. ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи на практичних заняттях			
1.1. Підготовка до практичних занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних занять	30
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.2. Індивідуальне тестування	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка результатів виконання тесту	20
Виконання індивідуальних завдань (дослідна робота здобувача)			
1.3. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять, наукових конференцій та круглих столів.	10
Разом балів за поточний контроль			60
Підсумковий контроль – екзамен			40
Загалом балів			100

9. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Рівень знань оцінюється:

– «відмінно» / «зараховано» А – від 90 до 100 балів. Здобувач виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, на екзамені демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях, практичних та лабораторних заняттях, під час яких виконував усі поставлені завдання та давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, виконав лабораторні роботи та завдання до самостійної роботи, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

– «добре» / «зараховано» В – від 82 до 89 балів. Здобувач володіє знаннями матеріалу на екзамені, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях, практичних та лабораторних заняттях, під час яких виконував усі поставлені завдання та давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, виконав лабораторні роботи та завдання до самостійної роботи, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

– «добре» / «зараховано» С – від 74 до 81 балів. Здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу на екзамені, виявляє знання і

розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність виконаних лабораторних робіт та завдань до самостійної роботи та активність у науково-дослідній роботі;

– «задовільно» / «зараховано» D – від 64 до 73 балів. Здобувач був присутній не на всіх лекціях та практичних заняттях, на екзамені володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність виконаних лабораторних робіт та завдань до самостійної роботи;

– «задовільно» / «зараховано» E – від 60 до 63 балів. Здобувач був присутній не на всіх лекціях та практичних заняттях, на екзамені володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, виконав не всі завдання до самостійної роботи;

– «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів. Здобувач володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу;

– «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 1 до 34 балів. Здобувач не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	Зараховано
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	Зараховано
60-63	E		
35-59	FX	Незадовільно	Не зараховано
1-34	F		

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бойко О.Д. Історія України: навч. посіб. 8-є вид., доповн. Київ : Академвидав, 2021. 640 с.
2. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій: навч. посіб. Київ : Самміт-Книга, 2021. 472 с.
3. Історія світової та української культури: навч. посіб. / В. А. Гречко та ін. Київ : Літера, 2002. 463 с.
4. Історія та культура України: навч. посіб. / О. С. Каденюк та ін. Кам'янець-Подільський : ПДАТУ. 2018. 311 с.
5. Історія України: навч. посіб. / М. О. Скрипник та ін. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 367 с.
6. Історія України: навч. посіб. / В.Ф. Верстюк та ін. Київ : Альтернативи, 2002. 472 с.

7. Історія української культури / За загал. ред. І. Крип'якевича. Київ : Либідь, 2002. 656 с.
8. Історія української культури / За ред. О. Павлова. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 368 с.
9. Історія української культури у 5-ти т. Т. 1. Історія культури давнього населення України / Ю. С. Асєєв. та ін. Київ : Наукова думка, 2001. 1134 с.
10. Історія української культури у 5-ти т. Т. 2. Українська культура XIII – першої половини XVII ст. / В. С. Александрович. та ін. Київ : Наукова думка, 2001. 846 с.
11. Історія української культури у 5-ти т. Т. 3. Українська культура другої половини XVII – XVIII ст. / В. С. Александрович та ін. Київ : Наукова думка, 2003. 1246 с.
12. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 1. Українська культура XIX ст. / А.Ф. Артюх. та ін. Київ : Наукова думка, 2008. 1008 с.
13. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 2. Українська культура XIX ст. / А.Ф. Артюх. та ін. Київ : Наукова думка, 2005. 1294 с.
14. Історія української культури: підручник / за ред. О.Павлової, Т.Мельничук. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 340 с.
15. Історія української та зарубіжної культури / За ред. С. М. Клапчука, В. Ф. Остафійчука. Київ : Знання, 2002. 351 с.
16. Каденюк О.С., Нестеренко В. А., Завадська І.М., Практикум «Історія та культура України»: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів освіти : Кам'янець-Подільський, 2019. 191 с.
17. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура: підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 584 с.
18. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: навч. посіб. / За ред. проф. А. Яртися та проф. В. Мельника. Львів : Світ, 2005. 568 с.
19. Новітня історія України (1900–2000): навч. посіб. / А.Г. Слюсаренко та ін. Київ : Вища школа, 2002. 719 с.
20. Огієнко І. Коротка історія культурного життя українського народу: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 141 с.
21. Остафійчук В.Ф. Історія України: сучасне бачення: навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2002. 348 с.
22. Політична історія України: навч. посіб. / Є.О. Бондарєв та ін. Київ : ВЦ «Академія», 2002. 488 с.
23. Станіславська К. Мистецькі форми сучасної видовищної культури. Київ : Стилос, 2020. 272 с.
24. Шейко В.М. Історія української культури: навч. посіб. Київ : Кондор, 2006. 264 с.

Допоміжна

1. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення: Хронологічний довідник. Київ : Наукова думка, 1995. 687 с.
2. Гісем О.В., Мартинюк О.О., Трухан О.Ф. Історія України в таблицях. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2006. 480 с.
3. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. Київ : Наукова думка, 1992. 549 с.
4. Довідник з історії України: А–Я / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. 2-ге вид. Київ : Генеза, 2001. 1135 с.
5. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. Львів : Світ, 1991. 576 с.
6. Історія України: навч.-метод. посіб. для семінарських занять / В.М. Литвин. Київ : Знання-Прес, 2006. 460 с.
7. Історія України: навч. посіб. / За ред. Г.Д. Темка. Київ : Академія, 2001. 480 с.
8. Калініченко В.В., Рибалка І.К. Історія України. Ч. III: 1917–2003 рр.: підручник. Харків : ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2004. 628 с.
9. Новий довідник: Історія України / Відп. ред. І. Сілакова. Київ : ТОВ «КАЗКА», 2006. 736 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://etnolog.org.ua/> – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського ПАНУ (дата звернення: 24.08.2023).
2. <http://elib.nplu.org/> – бібліотека «Культура України» (дата звернення: 24.08.2023).
3. <http://k-ua.net/> – сайт «Культура України» (дата звернення: 24.08.2023).
4. http://kultura.ho.ua/books_ku.htm – Культурологічна бібліотека (дата звернення: 24.08.2023).
5. <http://mari.kiev.ua/> – Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України (дата звернення: 24.08.2023).
6. <http://poetry.uazone.net/> – бібліотека української поезії (дата звернення: 24.08.2023).
7. <http://izbonyk.org.ua/> – бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України (дата звернення: 24.08.2023).
8. Гавриленко І. Конспект лекцій з історії України. URL : <https://histua.com/knigi/konspekt-lekcij-z-istoriya-ukraini> (дата звернення: 24.08.2023).
9. Донченко С. Конспект лекцій з дисципліни «Історія та культура України» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня усіх форм навчання усіх напрямів підготовки. URL : <https://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/7/15/7-16-kl19.pdf> (дата звернення: 24.08.2023).
10. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. URL : <https://histua.com/istoriya-ukraini> (дата звернення: 24.08.2023).
11. Історія України: Конспект лекцій / О.П. Гужва. та ін. Харків : УкрДАЗТ, 2014. 73 с. URL : <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/7233/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf> (дата звернення: 24.08.2023).
12. Книги та підручники з історії України. URL : <https://histua.com/knigi> (дата звернення: 24.08.2023).
13. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Історія України» для студентів I курсів усіх спеціальностей. URL : <https://uahistory.co/lesson/ukraine-history-opornii-konspect-leczii/> (дата звернення: 24.08.2023).
14. Хмарський В. М. Історія України : конспект лекцій. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 118 с. URL : http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/25019/1/Khmarskyi_history.pdf (дата звернення: 24.08.2023).